

اسنادی پراکنده، از نهضت ملّی شدن نفت ایران

محمود طاهر احمدی

دریغاً شرایطی پیش آمد که دشمنان خارجی و داخلی نهضت ملی، موفق شدند از ضعفها و کاستیهای درونی نهضت، به خوبی بهره برداری کنند و جنبشی را، که با ملی شدن صنعت نفت آغاز شده بود و داشت بنای استبداد سلطنتی را واژگون می کرد، به آسانی با کودتای ۲۸ مرداد ۳۲، به محاق ببرند و بساطش را برچینند.

در باره نهضت ملی بویژه در دو دهه اخیر، اسناد و مدارک فراوانی منتشر شده که این همه، گوشه هایی از چگونگی ملی شدن صنعت نفت و همچنین کارنامه دولت ملی را نمایان کرده است. اسناد فراهم آمده در این نوشتار نیز، در همین راستا، جلوه های دیگری از همکاری و ایثار مردم ایران و حمایت برخی از چهره های سیاسی و دینی جهان اسلام را، از این حرکت ملی و اسلامی آشکار می کند.

سخن گفتن از نهضت ملی ایران و دکتر محمد مصدق، صرف نظر از نقل و تحلیل رویدادی تاریخی، بزرگداشت تلاش ملّتی است که برای دستیابی به استقلال و تحکیم دموکراسی، آن هم پس از گذشت نزدیک به نیم سده از انقلاب مشروطیت، دوباره به پاخواست و الهام بخش دیگر ملل دریند استعمار و استبداد گردید. در این نهضت، به رغم سنت دیرپای سیاسی ایران، که دولت و رعایا، به مثابه دو قطب متخاصم، همواره در مقابل هم قرار داشته اند، دولت و ملت نه بر ضد هم، که در کنار هم برای نیل به آرمانی مشترک، همگام شدند و با سلطه گری انگلستان درآفتادند. بویژه آنکه بخش عظیمی از روحانیت شیعه و نیروهای مذهبی سنتگرا نیز، این بار نه تنها از دولت با عنوان ظلمه یاد نکردند، بلکه از همان گام اول، وارد صحنه شدند و همدوش با ملیون، نهضت را به پیش بردند.

اسناد شماره ۱ تا ۳ که یک نامه و دو تلگراف را در بر می گیرد. مربوط به ماموریتی است که دکتر مصدق، به خسرو قشقانی (۱) محو ک کرد تا وی، در سفر به امریکا، ضمن تبلیغ به نفع ایران، تبلیغات ضد ایرانی شرکت سابق نفت را خنثی نماید.

سند شماره ۴، اعلامیه مشترک چهار تشکل مذهبی مشهد از جمله کانون نشر حقایق اسلامی (۲) و شعبه مشهد حزب ایران است که در آن، مردم را برای حمایت از آیت الله سید ابوالقاسم کاشانی و دولت ملی فراخوانده اند تا در تجمع و تظاهرات روز جمعه هفتم تیر شرکت کنند. سند شماره ۵، نامه چند تن از شخصیت‌های سیاسی - مذهبی مشهد از جمله طاهر احمدزاده (۳) است به اداره تبلیغات و انتشارات که در آن، به گرداندگان رادیو، به سبب پخش نکردن در خور و درست خبر «میتینگ» روز جمعه هفتم تیر، اعتراض کرده اند.

سند شماره ۶، نامه خواندنی و جالب مرحوم علامه علی اکبر دهخدا به دکتر مصدق است که در آن، پس از ابراز ارادت به وی، «مبلغ ده هزار تومان هم ... برای اینکه از خریداران یوسف به شمار آید، برای مصارف ملی بلاعوض، تقدیم کرد و «آخرین چیزی را که از مال دنیا» داشت، به ملت بخشید.

دکتر مصدق نیز، در پاسخ به نامه آن استاد دانشمند، از «الطاف کامله» وی تشکر نموده و به جای دریافت مبلغ مزبور، از «انتشار اوراق بهداشت قرضه ملی» و خرید آن، سخن به میان آورده است. (۴) (سند شماره ۷). سند شماره ۸، نامه ای است از «هیئت علمای ساکن نجف و کربلا»، به دکتر مصدق، در تایید نهضت ملی و دولت که آن را، سی تن از علما، امضا کرده اند.

سند شماره ۹، بیانیه آیت الله کلباسی است، به برادران عزیز خراسانی و ملت غیور ایرانی ... که با نهایت سعی و فداکاری، از دولت ملی محبوب، برای رسیدن به مقصود، پشتیبانی نمایند.

سند شماره ۱۰، تلگراف تبریک صالح حرب پاشا، وزیر پیشین دفاع ملی مصر، به مناسبت خلع ید از شرکت سابق نفت، به دکتر مصدق است که نخست وزیر ایران نیز، در پاسخ به وی، تلگرافی به مصر مخابره کرد و در آن، به «پشتیبانی کامل دولت دوست و برادر» از ملت ایران، اشاره نمود (سند شماره ۱۱).

سند شماره ۱۲، نامه تبریک مفتی فلسطین است به دکتر مصدق، به سبب پیروزی ملت ایران در طرد و نفی استعمار و نیز، پاسخ دکتر مصدق به وی (سند شماره ۱۳).

در متن بازنویسی شده این اسناد، دخل و تصرفی نشده، جز آنکه دستور خط (رسم الخط) آن، به شیوه امروزی در آمده است.

اسناد شماره ۱ تا ۸، به ترتیب تاریخی تنظیم شده است و بقیه اسناد، به دلیل نداشتن تاریخ نگارش، در پی آنها قرار گرفته است. البته تاریخ نگارش سند شماره ۱۲، براساس دوگانه شماری میلادی و هجری قمری، در پائین صفحه درج شده است؛ ولی به سبب هم موضوع بودن این سند و پاسخ آن با دو سند پیش از خود، پس از آن دو سند قرار گرفته است.

اصل هر ۱۳ سند، در مرکز خدمات اطلاع رسانی نهاد ریاست جمهوری، نگهداری می شود. در همین جا، شایسته است از همکاری صمیمانه جناب آقای اسماعیلی و جناب آقای ذوالریاستین، مسئولان محترم آن تشکیلات، تشکر و قدردانی کنم.

سند شماره ۱

وزارت امور خارجه، شماره ۷۷۴۱، ۳۰/۴/۱

جناب آقای خسرو قشقانی، نماینده محترم مجلس شورای ملی! در این موقع، که عازم امریکا هستید، بسیار مفید و مناسب خواهد بود، با اطلاعات و معلوماتی که از جریان اوضاع در این دو ماه اخیر در تهران دارید و شاهد اقدامات دولت، در اجرای قانون ملی شدن صنعت نفت در ایران بوده اید، با جناب آقای نصرالله [انتظام، سفیر کبیر شاهنشاهی ایران در امریکا و مأمورین مربوطه دیگر ایران، همکاری لازم در قسمت تبلیغات به نفع ایران و توضیح و تکذیب انتشارات غیر واقع و مغرضانه ایادی شرکت سابق نفت جنوب، بفرمایید که هم وظیفه وطن پرستی خود را انجام داده اید و هم، موجب امتنان این جانب خواهد بود. نخست وزیر [حاشیه: آرونوشت، برای استحضار جناب آقای انتظام، به واشنگتن ارسال می گردد.

[۱۰۰۹۸]

سند شماره ۲

دفتر نخست وزیر، تلگراف از واشنگتن، ۳۰/۴/۱۲

جناب آقای دکتر مصدق، نخست وزیر! از دقیقه های اول ورود، علیه تبلیغات شوم انگلیس اقدام نموده، دو گلاس (۵) و سایر

مقامات مؤثر امریکارا، وادار به تبلیغ و دفاع از حقوق ایران مظلوم کرده؛ دوگلاس، مصاحبه مفصلی کرده، اهمیت مبارزه ایران را، به استحضار امریکارسانید. خودم هم، در رادیو و تلویزیون، نیات پاک وطن پرستانه و مبارزه ملت ایران را، به اطلاع مردم رسانیده و کوشش خواهم کرده، وظیفه خود را، به شخص جناب عالی و مبارزان ملت ایران، انجام دهم.

خسرو قشقائی

[۱۰۰۹۸]

سند شماره ۳

نخست وزیر، شماره ۹۸۸۴، ۳۰/۴/۱۵، تلگراف از واشنگتن

جناب آقای خسرو قشقائی! تلگراف گرامی، اصل و موجب نهایت امتنان گردید. از خداوند مسئلت می نمایم که به جناب عالی، توفیق خدمت عطا فرماید.

دکتر محمد مصدق ۳۰/۴/۱۳

[۱۰۰۹۸]

سند شماره ۴

[دعوت به تجمع، برای حمایت از نهضت ملی، تیر ۱۳۳۰]

به شکرانه پیروزی ملت رشید ایران، در مبارزه مقدس خود علیه شرکت غاصب سابق نفت و به منظور تقدیر و تقویت از مجاهدات خستگی ناپذیر شبانه روزی حضرت آیت الله کاشانی و پشتیبانی از دولت ملی جناب آقای دکتر محمد مصدق و وکلای شجاع اقلیت، روز جمعه هفتم تیر ماه، ساعت چهار بعد از ظهر، میتینگ عظیمی در محل صحن نو تشکیل و به حالت اجتماع، به سمت مرکز شرکت نفت ملی ایران، شعبه مشهد (انتهای خیابان طبرسی) حرکت و تابلویی که از طرف قاطبه اهالی خراسان تهیه گردیده، نصب خواهد شد. از عموم برادران دینی و هموطنان عزیز، دعوت می شود که در میتینگ مزبور و مراسم نصب تابلو، شرکت فرمایند.

انجمن پیروان قرآن؛ کانون نشر حقایق اسلامی؛ انجمن تبلیغات اسلامی؛ حزب ایران، شعبه مشهد؛ اتحادیه جوانان سادات حسینی

[حاشیه: ورود به بازرسی مخصوص نخست وزیر ۳۰/۴/۱۸]

[۱۷۳۷]

سند شماره ۵

[نامه سرگشاده]

اداره محترم تبلیغات و انتشارات؛ رونوشت حضرت آیت الله کاشانی، پیشوای معظم مسلمین؛ رونوشت جناب آقای مصدق، نخست وزیر محبوب؛ رونوشت حزب زحمتکشان ملت ایران؛ رونوشت روزنامه باختر امروز (۶)؛ رونوشت روزنامه اصناف (۷)؛ خبر دموکراسیون و میتینگ روز جمعه مشهد. که از طرف اداره کل تبلیغات پخش گردید. چون فوق العاده سبک تلقی شده

و به طور غیر عادی پخش گردید، باعث کمال تأسف اهالی خراسان شد. زیرا او اولین میتینگ، که صورتاً به منظور نصب تابلو شرکت نفت ملی ایران بود. معنا برای نشان دادن احساسات مردم ایران زمین در مقابل بیگانه پرستان و تقویت از مبارزات دو پیشوای محبوب معظم دینی و ملی، حضرت آیت الله کاشانی و جناب آقای دکتر مصدق و دولت ایشان، برگزار گردید که جزئیات آن، از اعلامیه های منتشره، که نسخی از آن تقدیم می شود. و قطعنامه میتینگ، کاملاً استنباط می گردد. ثانیاً این میتینگ، از طرف یک دسته و جمعیت بخصوص نبوده، بلکه از طرف تمام مجامع دینی و ملی تشکیل شده و تاکنون سابقه نداشته که در شهر مشهد، چنین احساساتی از طرف اهالی ابراز و جمعیتی به این عظمتی. که حداقل در حدود چهار چهل هزار نفر (۸) تخمین زده می شد. برای منظوری خاص و مقدس، دور هم گرد آمده و ابراز احساسات بنمایند. ثالثاً این میتینگ، ساعت چهار بعد از ظهر، در صحن نو تشکیل و پس از تلاوت کلام الله مجید و ایراد سخنرانیهای مفصل از طرف آقای مهندس نیک نژاد، نماینده جوانان سادات حسینی و جناب آقای عابدزاده، رهبر جمعیت پیروان قرآن و حضرت آیت الله کلباسی، در ساعت پنج بعد از ظهر، به حالت دسته جمعی دموکراتیک، با شعارهای متعدد و مختلف، که در پیشاپیش آن، تابلو بزرگ و آبرومند نفت ملی ایران، روی کامیونی که از طرف باشگاه جوانان تزئین شده بود، در حرکت بود. چشم هر بیننده ای را خیره می کرد. [به] طرف مرکز نفت ملی ایران شعبه مشهد حرکت نمودند. و میتینگ عظیم و بی سابقه ای، مجدداً برگزار گردید. و قبل از نصب تابلو، از طرف آقای امیرپور، نماینده انجمن تبلیغات اسلامی و آقای خرمشاهی، نماینده حزب ایران و دانشمندی معظم، جناب آقای امجدتقی شریعتی، رهبر محترم کانون نشر حقایق اسلامی، سخنرانیهای مفصل، در میان احساسات آتشین شرکت کنندگان به عمل آمد که موجبات شور و هیجان عمومی را فراهم ساخت. رابعاً علاوه بر اینکه کلیه دستجات متشکل اعم از ملی و دینی، در این تظاهرات همگانی شرکت نموده بودند، از طرف سایر طبقات نیز، به نوبه خود احساسات بی شائبه و قابل تقدیری، به شرح زیر به عمل آمد:

الف. از طرف اهالی خیابان طبرسی، چندین طاق نصرت برپا شده و سراسر خیابان، با پرچمهای ملی، تزئین گردیده بود.

ب. از طرف اهالی محل، تعداد زیادی گاو و گوسفند، جلو کامیون حمل تابلو، به شکرانه این موفقیت عظیم، قربانی شد.

ج. کلیه منازل اطراف، مخصوصاً نزدیک شرکت، با پرچمهای سه رنگ ملی تزئین و منزل آقای محمد مقدم، برای سخنرانی به وسیله بلندگو، با کمال علاقه، در اختیار کمیته میتینگ گذاشته شده بود. عموم طبقات، بخصوص اهالی خیابان طبرسی و کارمندان و کارگران ایرانی شرکت نفت، تقاضای نصب تابلو به سردر عمارت و کسب این افتخار عظیم را داشته که چون با برنامه میتینگ، متباین بود، به وسیله کارمندان باشگاه جوانان به عمل آمد. با شرح مراتب بالا، مایه کمال تعجب و تأسف است که چنین میتینگ عظیم و پر شور و بی سابقه، از طرف اداره رادیو، [به] سادگی و سبکی تلقی شده باشد. انتظار جبران آن را داریم.

نماینده اتحادیه جوانان سادات حسینی، حاج سید حسین [امضا]

نمایندگان کانون در میتینگ، طاهر احمدزاده [امضا] و پنج امضای دیگر

[۱۰۵۲۴]

سند شماره ۶

۹ آذر ماه ۱۳۳۰ [نامه علی اکبر دهخدا، به دکتر مصدق]

قربانت شوم. اگر دل یک کتاب چند هزار صفحه ای بود، دلم می خواست که آن کتاب را به ضمیمه این نامه، به شما بفرستم تا معلوم شود همه صفحات آن، مشحون از ذکر جمیل و تمجید بشردوستی و وطن پرستی و شجاعت و فداکاری اعلیحضرت شاه و شخص شخص شماست. باور بفرمائید، شبهائی را که می دانستم شما در اثر یلان هستید، بیش از ده بار از خواب می جستم و برای سلامت شما دعای کردم. در تاریخ ایران، این شاه و وزیر باید الی الابد نمونه ملت پروری و حسن سیاست باشند و انشاء الله تعالی. حتماً خواهند بود. یک دوره از چاپ شده های کتاب لغت، برای تریک ورود شما، برای یادگار دوستانه تقدیم کردم و مبلغ ده هزار تومان هم، برای تاریخ سلخ بهمین ۱۳۳۰، برای اینکه از خریداران یوسف به شمار بیایم، برای مصارف ملی بلاعوض تقدیم داشتم. این، آخرین چیزی است که از مال دنیا دارم و از کوچکی آن، شرمسارم.

علی اکبر دهخدا [امضا]

اینکه تا امروز شرفیاب نشده و روی مبارک شما را نبوسیده ام، [به] علت ناخوشی است.

[۹۰۴۹]

سند شماره ۷

نخست وزیر، شماره ۲۳۱۳۴، ۳۰/۹/۱۳

استاد دانشمند، جناب آقای علی اکبر دهخدا. دامت افاضاته انامه شریف، عز و صول ارزانی داشت. از مضامین عالیّه آن، بهره مند و از الطاف کامله، متشکر شدم. اگر سرّی در موفقیت این جانب در قسمتی از آمال ملی باشد، مرهون پشتیبانی اعلیحضرت شاه و محبت و خوش بینی افرادی مانند جناب عالی و قاطبه ملت بوده است. علاوه بر آنکه حسن درایت و شجاعت پادشاه مهربان، مستلزم حسن کفایت و شهامت کارکنان دولت است، در ممالک دموکراسی، نیک و بد دولتها، مخلوق افکار عمومی و مولود رفتار و کردار بزرگان و خردمندان ملتهاست که در راس آنها، باز شخص شخص شاه قرار دارد. ضمناً از مراتب فتوت (۹) و رادمردی جناب عالی، متشکرم که در عین بحران منافع و فقدان منابع مالی خود (۱۰)، با ارسال چک یکصد هزار ریال در کمک به آمال ملی، پیشوا شده‌اید. اما به مناسبت نزدیکی ایام انتشار اوراق بهادار قرضه ملی (۱۱)، اجازه می‌خواهم که آن را مسترد کنم تا در موقع خود، معادل آن، از آن (۱۲) اوراق خریداری فرمائید. قطع دارم که آثار این ایثار، در پیشرفت منویات ملی، بسیار خواهد بود.

دکتر محمد مصدق

[۹۰۴۹]

سند شماره ۸

[تابستان ۱۳۳۱]

جناب آقای دکتر مصدق، پیشوای عظیم الشان و محبوب در این موقع که در نتیجه همت و فداکاری و شهامت جناب عالی و حضرت آیت الله کاشانی و چند نفر مرد فداکار، تحت توجهات خاصّه ذات اقدس شاهنشاهی، قید و بند استعمار، از گردن ملت رشید و نجیب و شرافتمند ایران برداشته شد و عظمت و قدرت و از خودگذشتگی و مقام ارجمند ملی و روح قوی استقلال پرستی و اقتدار معنوی این ملت، به تمام دنیا یک مرتبه دیگر ثابت و مدلل گردید، ما همگی، وظیفه جدی خود می‌دانیم که با یک قلب و روح سرشار از وجد و سرور، این کامیابی بزرگ و بی‌نظیر را، به وجود عالی و حضرت آیت الله کاشانی و همچنین، افراد فداکار دیگری که در این راه مقدس، فداکاری و جانبازی نموده‌اند، تبریک بگوئیم و ضمناً برای روح مقدس شهدای دلیر جهاد بزرگ و نهضت دینی، که با نهایت رضا و اخلاص در راه مقدس نیل به این سعادت عظمی، جان خود را نثار نموده‌اند. درود می‌فرستیم. امیدواریم ضمناً این نهضت بزرگ دینی، ابادی ضالّه اجنبی پرست را، که پیوسته سعی در گمراه کردن جوانان مسلمان ایرانی است. الی‌الابد قطع و نابود خواهد ساخت. هیئت علمای ساکن نجف و کربلا

الاحقر، محمدالحسین الجواهری [امضا] الاحقر، عبدالرّسول الجواهری [امضا]
الاحقر، محمدرضا الاصفهانی الحائری [امضا] الاحقر، حسن الخاقانی الاحقر، شیخ محمد بروجردی
و ۲۵ امضای دیگر

[حاشیه: آقای ربّانی، جواب ایشان داده شود. ۳۷۶/۲]

[۱۰۶۸۲]

سند شماره ۹

بیانیه حضرت آیت الله کلباسی - مدظله

جاهد الکفار و المنافقین (۱۳)

صبر و ظفر، هردو دوستان قدیمند بر اثر صبر، نوبت ظفر آید

برادران عزیز خراسانی و ملت غیور ایرانی، مردمان شرافتمند و نجیب و غیور و باایمان پس از پنجاه سال تحمل بار سنگین ظلم و زور و استعمار، با تائیدات قادر متعال و سعی و کوشش و اتحاد و فداکاری قهرمان ملی، مبارز شرق، جناب آقای دکتر محمد مصدق، نخست وزیر محبوب، و بارهبری یگانه مجاهد عالم اسلامی، حضرت آیت الله کاشانی، توانست به دوران ذلت و خواری خاتمه دهد. باری، قیامی را که ملت ایران، در راه دین و احیای استقلال و آزادی نمودند و تمام زنجیرها و سلسله های ظالمانه انگلستان را پاره کرد، این نهضت مقدس، در بین ملل شرقی عالم، استقلال و آزادی را شروع نموده و ممالک شرق را که چندین سال در زیر یوغ دولت جابر انگلستان، دست و پامی زدند، بیدار نمود و توجه به آزادی و استقلال مملکت نمود. ملت ایران، به حول و قوه خدای متعال، وظیفه شرعی و ملی خود را در این مبارزه، به نحو اتم و اکمل انجام دادند و اینک به قول معروف: «تا پریشان نشود کار، بسامان نرسد.» اگر امروز هم میهنان عزیز ما، در مضیقه مالی هستند و فشار زندگی، ما را عقب انداخته، باید با نهایت شکیبایی به مبارزه خود ادامه داده تا آنکه دست اجانب، بکلی از کشور عزیز ما قطع گردد. زیرا گفته اند: «بی رنج، گنج، میسر نمی شود.» هر ملتی که پیروزی را در آغوش گرفت، از هیچگونه فداکاری در راه میهن خود، دریغ نکرد. شما ای ملت ایران بویژه اهالی خراسان! یک سال است دارید در این هدف مقدس، با مخالفین مملکت مبارزه می کنید و با این مجاهده شکست ناپذیرتان، رشد فکری و دینی خود را ثابت نمودید. با تلگرافات متعدده خود مجاهده و پشتیبانی از نخست وزیر محبوب خود را، به گوش دنیا رساندید. امروز هم تا آخرین نفس، بایستی در این راه کوشش کنید تا اینکه فیروزی نصیب گردد. شما گفته اید: ما، در راه وطن و حفظ استقلال مملکت و قطع ایادی مرموزه، از جان و مال دریغ نداریم. برادران! خدا، می فرماید: «کبر مقتا عندالله، ان تقولوا ما لا تفعلون.» (۱۴) بزرگ گناه کسی که سخن بگوید و بر طبق آن کار نکند. بناء علی هذا، بر همه افراد و ملت باایمان واجب و لازم است که با نهایت سعی و فداکاری، از دولت ملی محبوب، برای رسیدن به مقصود پشتیبانی نمایند. چه، آنکه الان حفظ بیضه اسلام، منوط است به وجود این شخص و همراهی و مساعدت به این نخست وزیر محبوب، و باید ثروتمندان و مالکین، از کمک مالی و مادی به دولت و حفظ ناموس و استقلال مملکت، کوتاهی ننمایند. خدا را شکر، امروز کشور اسلام، دارای اعلیحضرتی مهربان چون

محمد رضا شاه بهلوی و دولتی صالح و فداکار و ملت باید از منویات اصلاح طلبی شاهنشاه و دولت محبوب، پیروی نماید و از سمپاشیهای اجنبی پرستان و این الوقتها و بوقلمون صفتها که قلماً و زباناً تخریب می کنند. ترسید و نهراسید و گول نخورید. در زمان سابق که دول اجنبی و ظالم استعمار با نفوذ خود زندگی و اقتصادیات را بر مملکت و ملت، مانند دوران کنونی تنگ گرفته بود و ملت مسلمان ایران، بی نهایت در فشار زندگی و ضیق مالی بودند، شیخ جعفر کبیر (۱۵)، قدس ثراه. استاد صاحب جواهر (۱۶) در کشف الغطاء، در کتاب جهاد، صفحه ۳۹۴، درباره کمک و مساعدت به دولت فتحعلی شاه، می فرماید: «وقد اذنت له فی اخذ ما يتوقف علیه عساكر و الجنود و رداهل اکثر و الطفیان الجمود» یعنی فرمود: «من، اجازه دادم که دولت، هر چه محل حاجت اوست، برای قشون و لشکر و سایر مملکت لازم دارد، از اموال مردم دریافت دارد.» به نظر حقیر، وضع مملکت و فشار اجنبی و سیاست نیرنگ بیگانه، کمتر از آن نیست، بلکه بالاتر است و باز هم در آخر عرایضم، می گویم ای برادران دینی و احبای روحانی! اگر شماها، طالب سعادت و استقلال و زندگانی آزاد هستید، باید با نهایت سعی و وحدت که بدین نهضت ملی شروع کرده ایم، تا آخرین رمق کوشش نمائیم تا اینکه دشمن سرسخت خود را به زانو در آوریم و نمی رسیم به این هدف مقدس، مگر اینکه با دولت فعلی، از مال و جان دریغ نکنیم. البته خدا هم ما را یاری خواهد نمود و توفیق عنایت خواهد کرد و نیز، می گویم که ملت ایران، باید با مخالفین دولت دکتر مصدق، زباناً و قلماً به هر عنوان که مخالفین سمپاشی نمایند، مبارزه نماید. چون ایادی آنها و دستهای اجانب، بسیار است.

والسلام علی من التبع الهدی. (۱۷) الاحقر، رضا کلباسی

[۱۰۶۸۱]

سند شماره ۱۰

نخست وزیر، اداره کل دفتر، بدون شماره و تاریخ

این تلگراف، از طرف آقای صالح حرب پاشا، وزیر سابق دفاع ملی مصر، که اکنون لیدر حزب جوانان مصر می باشند. به آقای دکتر مصدق، نخست وزیر، مخابره شده است. در این موقع که ختم دوران پنجاه ساله استعمار طلبی را با خلع بد از شرکت سابق نفت که مدتی هستی ملتها را غارت و خون و اشک آنها را جاری کرده بود، اعلام داشته اید. ما، افتخار داریم که به مناسبت یادبود جهاد بدر (۱۸)، پشتیبانی کامل خود را به کلیه اقداماتی که به وسیله شما انجام شده، ابراز داشته و دنیای اسلام را، با نظر احترام و میل فراوان، ناظر عملیات شما بوده و با کمال اشتیاق انتظار دیدار روزی را دارد که تمام مسلمانان، در پیروی از عملیات شما، آخرین ضربه مهلک را به کلیه استعمار طلبان وارد آورد.

صالح حرب پاشا

[۱۷۷۶۳]

سند شماره ۱۱

این تلگراف، از طرف آقای نخست وزیر، در پاسخ تلگراف آقای صالح حرب پاشا، مخابره شده است.

جناب آقای صالح حرب پاشا. قاهره
پیام حضرتعالی را، با تشکرات صمیمانه بی پایان دریافت نمودم. ملت ایران، برای نیل به مقصود و انجام وظیفه سنگینی که برای خاتمه دادن به سلطه خارجی به عهده دارد، محتاج به پشتیبانی کامل دول دوست و برادر، می باشد. خواهشمند است تریکات متقابل ما را، به مناسبت جشن سالانته جهاد بدر، صمیمانه قبول فرمایند.

دکتر محمد مصدق

[۱۷۷۶۳]

[ترجمه نامه محمد امین الحسيني، مفتی فلسطين، به دکتر محمد مصدق، ۵ تیر ۱۳۳۰]

به نام خداوند بخشنده بخشایشگر
 عالیجناب، دکتر محمد مصدق، نخست وزیر کشور شاهنشاهی معظم ایران خداوند، نگهبان او باد. درود بر شما و رحمت و برکات خدا بر شما باد. هیئت عربی علمای فلسطین، صمیمانه ترین تهنیت خود را، به مناسبت پیروزی عظیمی که به دست شما به انجام رسید، به دولت و ملت دوست، ایران تقدیم می کند. تیریک ما، برای تحقق خواسته ملت ایران و دستیابی به اهداف بلندش در راه آزادی ایران و مناطق نفت خیزش از سیطره بیگانه است. ثروت و برکات زمین، حق طبیعی و هدیه خداوند، به ساکنان کشورهای دارنده آن ثروتهاست و نه بیگانگان غاصب و متجاوز.
 گام مبارکی که خداوند، شما را در پیمودن آن موفق و ثابت قدم نماید، اثر عمیقی در نفوس مسلمانان ساکن در خاور و باختر زمین گذاشت. همه مسلمانان، شما را تأیید می کنند و معتقد هستند که پیروزی ایران، در نبرد ضد استعمارش، درحقیقت یاری اسلام است که باعث شد برای مسلمانان مناطق مختلف، دوره نوینی برای آزادی سایر سرزمینهای اسلامی، از کابوس استعمارگران ستمگر و رهائی از فشار و سلطه ایشان، که با نیروی خود، مقدرات اسلامی را به بازی گرفته و آن را حقیر شمرده اند، گشوده شود.
 هیئتهای اسلامی به پا خاسته: «رجال ازهر شریف»، و گروههای «شبان المسلمین»، «اخوان المسلمین»، «هدایة اسلامیة»، «جماعت شباب محمد» و «اتحاد گروههای اسلامی»، شما را در مبارزه نیکوی خود تأیید می کنند و از خداوند می خواهند، تلاشها و اقدامات سودمند شما را در راه آزادی و مجد ایران، به پیروزی برساند و شما را با نیرو و امداد خود، یاری فرماید. بدرستی که او، شنوا و اجابت کننده است؛ و درود بر شما و رحمت و برکات خدا بر شما باد.

مفتی فلسطین و رئیس هیئت عربی دانشمندان
 ۲۲ رمضان ۱۳۷۰ / ۲۷ یونیو ۱۹۵۱

[۱۰۱۱۵]

[پاسخ نخست وزیر ایران، به مفتی فلسطين]

حضرت صاحب فصیلت، جناب آقای حاج محمد امین الحسيني، مفتی فلسطين. دامت برکاته از زیارت نامه شریفه، که بیشتر الطاف و عنایات آن جناب و تشویقات مناسب آن مقام منبع نسبت به کسانی بود که با صداقت و صراحت و حسن نیت به اسلام خدمت می کنند، موجب مسرت گردید. این خداوند امیدوارم که مرا در پیمودن راهی که ملت رشید ایران، برای رستگاری خود و طرد نفوذ و سلطه بیگانه، از تمام شئون اجتماعی و وطن عزیزش در پیش گرفته است، توفیق عنایت فرماید. ملت ایران، در این قدم خطیری که برداشته است، خیلی احتیاج به ادعیه عموم مسلمانان و مخصوصاً به دعای آن جناب دارد.
 از خداوند، مسافت دارم که همیشه ما را مشغول ادعیه آن جناب قرار دهد. والسلام علیکم ورحمة الله و برکاته.
 نخست وزیر ایران، دکتر محمد مصدق

[۱۰۱۱۵]

پی نوشت ها:

۱. خسرو قشقانی، کوچکترین پسر اسماعیل خان صولت الدوله، وکیل فیروزآباد و ایالت خمسه فارس در ادوار ۱۵ تا ۱۷ مجلس شورای ملی بود. وی که از مخالفان رژیم پهلوی بود پس از کودتای ۲۸ مرداد، به اروپا رفت و دوره دوم روزنامه باختر امروز را در تبعید منتشر کرد.

۲. کانون نشر حقایق اسلامی راه استاد محمدتقی شریعتی (۱۲۸۶، ۱۳۳۶ ش. ۵) در مشهد بنیاد نهاد. فعالیت کانون، پس از حوادث شهریور ۱۳۲۰ آغاز شد و در ۱۳۲۳ با عنوان کانون نشر حقایق اسلامی، اعلام موجودیت کرد. بانی اصلی و سخنگوی رسمی کانون، استاد شریعتی بود که پیش از آن، درزی علما بود و بعدها از کسوت روحانیت بیرون آمد و در دبیرستانهای مشهد و سپس در دانشگاه مشهد، به تدریس پرداخت. فعالیت کانون، هر چند فقط در زمینه فکری و فرهنگی بود و در برابر تبلیغات ماتریالیستی و مارکسیستی، از اسلام دفاع می کرد و می کوشید قرآنت نویسی از اسلام ارائه دهد، ولی در سالهای نهضت ملی، به دلیل سیاسی شدن فضای جامعه و برجستگی نقش دین در امور سیاسی، استاد شریعتی و کانون نیز، به سیاست و جنبش ملی مذهبی ایران گرایش یافت و نقش رهبری نهضت ملی را در خراسان به عهده گرفت.

۳. طاهر احمدزاده، از بنیان کانون و از رجال سیاسی و دینی معاصر مشهد است. وی، به سبب فعالیتهای سیاسی بر ضد رژیم پهلوی، بارها به زندان افتاد و پس از انقلاب، در دولت موقت، به استانداری استان خراسان منصوب شد. احمدزاده که از اعضای فعال جبهه ملی در مشهد بود. در زمان نخست وزیری دکتر مصدق، از سران نهضت ملی به شمار می رفت.

دو تن از فرزندان وی به نامهای مجید و مسعود، در رژیم گذشته اعدام شدند و دخترش، مسوره نیز، به زندان افتاد.

۴. پاسخ دکتر مصدق به دهخدا را پیش از این پژوهشگر از جمند، جناب آقای تر کمان، در کتاب خود با مشخصات زیر و به نقل از روزنامه شاهد (شماره ۵۴۴، ۱۴ آذر ۱۳۳۰) چاپ کرده اند. محمد تر کمان، نامه های دکتر مصدق، نشر هزاران (تهران، ۱۳۷۴)، ص ۲۰۲.

نامه چاپ شده در کتاب مزبور، با آنچه در سند شماره ۷ این نوشتار آمده است، اندکی اختلاف دارد که در جای خود، به آن اشاره شده است.

۵. منظور از ویلیام دوگلاس، قاضی نامدار آمریکایی است که از نهضت ملی ایران حمایت کرد.

۶. باختر امروز، روزنامه سیاسی، تندرو، ارگان رسمی، جبهه ملی ایران، مدیر مسئول: دکتر

حسین فاطمی، سردبیر: دکتر نصرالله شیفته. باختر امروز، معروفترین نشریه سالهای ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۲ بود و مدیر آن، پس از کودتای ۲۸ مرداد، بنامه حکم دادگاه نظامی، تیرباران شد.

۷. اصناف، روزنامه، هفته نامه سیاسی. خبری از گان جبهه ملی و اتحادیه های اصناف و پیشه وران ایران، مدیر مسئول: ابراهیم کریم آبادی. این روزنامه، طی سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۲، بارها توقیف گردید.

۸. جمعیت مشهد در آن ایام، یکصد هزار نفر بود. بنگرید به: جلال الدین فارسی، زوایای تاریخ، موسسه چاپ و انتشارات حدیث (تهران، ۱۳۷۳)، ص ۱۲.

۹. محمد تر کمان، همان، در نامه مزبور، به جای قوت، «قدرت» نوشته شده است.

۱۰. همان، مالی با ارسال.

۱۱. لایحه قرضه ملی، در ۱۳ مرداد ۱۳۳۰ به تصویب رسید و اوراق آن، در اول دیماه انتشار یافت. شاه، دو میلیون ریال و مصدق، ۲۵۰ هزار ریال اوراق قرضه خریدند. بنگرید به: باقر عاقلی، روزشمار تاریخ ایران، نشر گفتار (تهران، ۱۳۷۲)، ج ۱، ص ۳۳۱ و ۳۳۲.

۱۲. محمد تر کمان، همان، «معادل آن از اوراق».

۱۳. «با کافران و منافقان جهاد کن» - سوره ۹، آیه ۷۳.

۱۴. سوره ۶۱، آیه ۳.

۱۵. شیخ جعفر، فرزند شیخ خضر (متوفای ۱۲۲۷ ق. ۵) معروف به شیخ اکبر، از علمای بزرگ امامیه و صاحب تالیفات متعدد از جمله کشف الغطاء من مهمات الشریعه القراء.

۱۶. منظور، شیخ محمد حسن (متوفای ۱۲۶۶ ق. ۵) معروف به صاحب جواهر، از فقهای بزرگ شیعه دوازده امامی و مؤلف کتاب جواهر الکلام فی شرح کتاب شرایع الاسلام است.

۱۷. «و بر هر کس که از هدایت پیروی کند، درود باد.» سوره ۲۰، آیه ۲۷.

۱۸. منظور، جنگ بدر است که نزدیک بدر، میان مکه و مدینه، در رمضان سال دوم هجری، بین مسلمانان و کفار قریش به سرکردگی ابوسفیان به وقوع پیوست. در این جنگ، مسلمانان، پیروز شدند و از کفار، هفتاد تن کشته و هفتاد تن اسیر گشتند.

جناب آقای دکتر مصدق میثاقی عظیم الشان و محترم

در این برص که در نتیجه نیت و فداکاری و شهادت بنا به عالی و حضرت آیت الله کاشانی و چند نفر مرد خدا که تحت قیادت فاضل و آیت الله شایسته قید و بند استوار
انگیزان قوت رشید و نجیب و شرفمند ایران بر داشته شد و عظمت و قدرت از خود که شکلی و تمام اجزای در روح تو می استمال پرستی و قیامت از منوی این قوت تمام
که بر تو دیگر است مثل که دیده ما با همگی و طفله جدی خود می دانم که با یکت قرب روح سرشار از وجود رسیده این کامیابی بزرگ دینی نظیر با وجود عالی و حضرت آیت الله کاشانی و همچنین
از فداکاری و فداکاری که در این محفل فداکاری جانباری نمودند ترکیت بگویم و فضا برای روح مقدس شادمانی و بر جهاد بزرگ نهفت می که با نهایت رضاء و خاص مد
مستحق بی پایان است غلی جان خود را نثار نموده اند درود میسر میستیم
ایسوا ایم خنای این نیست بزرگ دینی ای دینی که چینی برست و با کیم پسته ساهی دیگر که در این سال سلطان ایرانی است ای با قطب بود و کلام
خواجه ساخت . بیت طایر کن غنم و کر...

عبد الباقی طارونی

شیخ ابوالحسن خاوری

محمد الطیبه

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

عبد الباقی طارونی

شیخ ابوالحسن خاوری

محمد الطیبه

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

عبد الباقی طارونی

شیخ ابوالحسن خاوری

محمد الطیبه

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

عبد الباقی طارونی

شیخ ابوالحسن خاوری

محمد الطیبه

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

عبد الباقی طارونی

شیخ ابوالحسن خاوری

محمد الطیبه

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

محمد باقر میرزایی

۱۳۱۶/۶/۲

شماره ۱۱

وزارت امور خارجه

اداره
شماره
تاریخ اول خرداد ۱۳۳۰

۷۷۴۱
۱۳۳۰

جناب آقای عزیز وقتاً بنده امیر کوروش
در تاریخ ۵۰ عیناً از کتایب بی درمینه در باب حواشی و طبع
دستورالعمل در از فرمان اوضاع و احوال در این خصوص
دستورالعمل در این مقامات است « در امر تعیین و تعیین
نقش در ایران بعد از این جهت از این مقامات که این امر
ایران در امر کتایب و تعیین کتایب در این مقامات
تعیین و تعیین ایران در این مقامات که این امر
در تاریخ ۱۵ و طبع و این در این مقامات که این امر
چنانچه این جهت حواشی و طبع در این مقامات

وزارت امور خارجه
تاریخ اول خرداد ۱۳۳۰
شماره ۱۱

[تیر ۱۳۳۰]

نیمه روزنامه ایران مبارز

۳۱ بشکرانه پیروزی ملت رشید ایران

در مبارزه مقدس خود علیه شرک غاصب سابق نفت و بمنظور تدبیر و تقویت از مجاهدات خستگی ناپذیر شبانه روزی حضرت آیت الله کاشانی و پشتیبانی از دولت ملی جناب آقای دکتر محمد مصدق و کلاهی شجاع اقلیت روز جمعه ۷ فروردین ساعت چهار بعد از ظهر معینتک عظیمی در محل سخن نو تشکیل و به حالت اجتماع بهمت مرکز شرکت نفت ملی ایران شعبه مشهد (انتهای خیابان طبرسی) حرکت و تابلویی که از طرف قاطبه اهالی خراسان تهیه گردیده نصب خواهد شد.

از عموم براهان دینی و هموطنان عزیز دعوت میشود که در معینتک مزبور و مراسم نصب تابلو شرکت فرمایند.

انجمن پیروان قرآن
انجمن تبلیغات اسلامی
کانون نشر حقایق اسلامی
حزب ایران شعبه مشهد

شماره ۱۱۰۴۴۵

تعداد ۱۱

مورخه ۱۳۳۰

چاپخانه طابع شوره

خواهشمند است دستور فرمایید رسیدگی نمود نتیجه را با انجمن مزبور اعلام دارند.

بازرسی مختصراً مستور در

ضمیمه روزنامه ایران مبارز

بیانیه حضرت آیه الله کلباسی مد ظله جاهد الکفار و المنافقین

صبر و فقر هر دو دوستان قدیمند بر اثر صبر نوبت فقر آید
بر آردان عزیز خراسانی و ملت فیروز ایرانی مردمان غر اشته و نجیب و
فیروز و با ایسان پس از پنجاه سال نسل با و سنگین ظلم و ذور استسا و سا
تا بیضات قادر متعال و سعی و کوشش و اتحاد و نهادگری نیرو مان ملی مبارز
شرق جناب آقای دکتر محمد مصدق نسبت وزیر محبوب و باویری بیگانه
مجاهد عالم اسلامی حضرت آیت الله عظامی توانست بیرون ذات و خواری خانه
دهد باری فیما را که ملت ایران در راه دین و اسباب استقلال و آزادی بوده
و تمام زنجیرها و سلسله های مخالفان انگلستان را پاره کرد این بهت هفت هفتاد
در بین سلسله شرق عالم استقلال و آزاد برآ شروع نموده و سابقه خرد را که
چندین سال وزیر بیوع دولت جابر انگلستان دست و پای میروند پیدار نمود و رچه
بآرادی و استقلال سلطنت نمود ملت ایران به سول و قوه خدای متعال و طیفه شرمی
و ملی خود را در این مبارزه بنحو اتم و اکمل انجام دادند و اینکه بقول معروف تا
بریشان نشود کله سامان نرسد اگر امروز هم میبایست عزیز ما در سخته مالی
هسته و خشار زندگی ما را عقب انداخته باید با نهایت شکیبایی بیابانده خود
ادامه داد تا آنکه دست اجانبی بکلی از کشور عزیز ما دفع گردد زیرا گفت
اند بی نوع گنج میسر نمیشود هر ملتی که پیروز برآ در آغوش گرفت از هیچ
گونه فداکاری در راه میهن خود دریغ نکرد شمای ملت ایران بسویزه اهدای
خراسان یکسال است داوید در این حریف مقدس یا مخالفین سلطنت مبارزه میکنند
و با اهل میهن خود شکست تا پذیرتان زنده نگری و دینی خود را ثابت نمودید
با تلگرامان متعدد خود مشاهده و پشتیبانی از نخست وزیر مصوب نمودید
بگوش وینار ساینده امروز هم تا آخرین نفس با ایستی در این راه کوشش کنید
تا اینکه فیروزی نصیب گردد شما گفته آید ما در راه وطن و حفظ استقلال سلطنت
و قطع ایامی مرموزه از جان و مال دویغ نداریم بر آردان خدا میسر سلطنت
مستحقانده ان مرموزه از جان و مال دویغ نداریم بر آردان خدا میسر سلطنت
کلیک آن کله نکنند بنامه طیفها در راه افراد و ملت با ایسان واحد و لازم است
که با نهایت سعی و فداکاری از دولت بیگانه وینار ساینده بیخود بشینان ضایع
چه آنکه الان حفظ بیضا اسلام خطوط است موجود این شمس و همراهم و مساعدت این
نخست وزیر محبوب و باید تر و تشنگان و ممالکین از کمک مالی و مادی دولت و مساعدت این
امای حضرتی مهران چون محبه رضاشاه پهلوی و دولتی صالح و فداکار سلطنت باید از
منویات اصلاح طلبی شاهنشاه و دولت محبوب پهلوی و دولتی صالح و فداکار سلطنت باید از
و نیراسید و این الوتتها و بوقلمون سفینها که طفا و زانای تخریب می کنند شرمید
خود زنده گانی و اقتصادیان را بر سلطنت و ملت مانند دوران کنونی استعمار یا خود
بود و ملت مسلمان ایران را بر سلطنت و ملت مانند دوران کنونی استعمار یا خود
حشر کبیر قدسی نره استاد ماسک جواهر در کشف القضاة در کتاب جواد صفا
۳۹۶ در باره کمک و مسامحت بدولت فتنه خیزان و ضیق مالی بوده نوع
بنوبت علیه حاکم و الجنود و در اهل المکتور و الضیق الجعوز یعنی فرمود
من اجازه دادم که دولت هر چه منحل حاجت اوست برای قشون و لشکر و
سایر منسلک لازم دارد از اموال مردم در امانت دارد

کثر از آن نیست بلکه بالاتر است و بلا هم در امر عراضم بیگویی ای
بر آردان دینی و اسباب روحانی اگر شما طالب سعادت و استقلال و زندگانی
آزاد هستید باید با نهایت سعی و وسعت که بدین جهت ملی شروع کرده ایم تا
آخرین دم کوشش نماییم تا اینکه دشمن سرسخت خود را بر اثر دو آدوم و
سیرسیم باین حریف مقدس عگر اینکه با دولت فتنی از سال و جان دویغ نکیم
الیه شما هم ما را باری خواهد نمود و توفیق عنایت از سال و جان دویغ نکیم
که ملت ایران با بدنامیها دولت دکتر مصدق زیانا و فدا بود عنوان که مخالفین
سما باشی نماینده مبارزه نماید چون ابادی آنها و دشمنهای اجانب بسیار است

والسلام علی من اتبع الهدی
الأختر رضا کلباسی

جان بیبه معبود